

DOI 10.31651/2524-2660-2019-2-111-119
ORCID 0000-0002-5337-6613

ПАНИМАШ Юлія Вікторівна,

здобувач кафедри психології діяльності в особливих умовах,
Черкаський інститут пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля
Національного університету цивільного захисту України
e-mail: hawaii-travel@ukr.net

УДК 378.018.8:614.84]:005:378.091.33

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ДО УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ОПЕРАТИВНО-РЯТУВАЛЬНОЇ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЗАСОБАМИ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

У статті виокремлено та проаналізовано педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту засобами інтерактивного навчання. Представлено детальний аналіз поняття «умова», «педагогічні умови». Розкрито сутність поняття «педагогічні умови формування готовності до управлінської діяльності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту». Досліджено організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, дидактичні умови. Доведено, що до умов реалізації зазначеного феномена належать: розвиток ціннісних орієнтацій і аксіосфери курсантів, мотивоване їх залучення до інтеракції; організація освітнього процесу як засвоєння системних знань, умінь і навичок управлінської діяльності на основі творчої взаємодії і співпраці викладачів і курсантів, створення комфортних умов для навчання; використання у процесі навчання курсантів інтерактивних технологій, методів, технік, засобів навчання, що надають можливість моделювати типові ситуації управлінської діяльності оперативно-рятувальних підрозділів служби цивільного захисту; розробка навчально-методичного забезпечення інтерактивного навчання курсантів; забезпечення самореалізації суб'єктів освітнього процесу шляхом розкриття їх особистісного потенціалу та прояву управлінських якостей в інтерактивному навчанні. Розкрито інтерактивні методи навчання що ефективно впливають на формування готовності до управлінської діяльності. Досліджено три етапи самореалізації у фаховій підготовці курсантів в закладах вищої освіти. Встановлено що етапність процесу самореалізації майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту відкриває певні можливості застосування інтерактивного навчання та зосередження уваги на конкретних її аспектах у процесі професійної підготовки.

Ключові слова: педагогічні умови; засоби інтерактивного навчання; фахівці оперативно-рятувальної служби цивільного захисту; засоби інтерактивного навчання.

Постановка проблеми. Сьогодення вимагає покращення якості професійної підготовки майбутніх управлінців в системі Державної служби надзвичайних ситуацій. Успішне виконання завдань, покладених на підрозділи ДСНС України, в першу чергу залежать від готовності до управлінської діяльності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

Отже, постає необхідність формування готовності до управлінської діяльності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту

засобами інтерактивного навчання, що обумовлюється обґрунтуванням та реалізацією певних педагогічних умов.

В науці ще не сформовано педагогічних умов формування готовності до управлінської діяльності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту засобами інтерактивного навчання, що спонукає нас дослідити та сформулювати ці умови.

Мета статті. Сформулювати та розкрити педагогічні умови формування готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Визначення методології досліджуваної проблеми відкриває можливість для з'ясування педагогічних умов формування готовності до управлінської діяльності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту засобами інтерактивного навчання.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури доводить існування багатоваріативних підходів до сутнісного розуміння поняття «педагогічні умови». Для нашого дослідження основоположними стало розуміння цієї дефініції такими науковцями як Н. Іпполітова та Н. Стерхова, Н. Жукович-Дородних, А. Литвин, Р. Троцький, Д. Швець та ін. Так, Д. Швець вважає, що педагогічними умовами є системна організація викладачем обставин, що взаємопов'язані та взаємоузгоджені між собою і спрямовані на досягнення однієї педагогічної мети. При цьому, як вказує автор, педагогічними умовами є лише ті умови, що їх свідомо створюють у навчально-виховному процесі та які забезпечують одержання найбільш ефективного результату [1, с. 97]. Р. Троцький розглядає організаційно-педагогічні умови як єдність зовнішніх і внутрішніх чинників

освітнього середовища закладу вищої освіти [2, с. 10].

А. Литвин, досліджуючи методологічні засади поняття «педагогічні умови», доводить:

- педагогічні умови є складовим елементом освітньої системи, цілісного педагогічного процесу, який опосередковується активністю всіх його учасників;

- вони відображають сукупність можливостей освітнього середовища (зміст, методи, прийоми і форми навчання та виховання, програмно-методичне забезпечення освітнього процесу) й матеріально-просторового середовища (навчальне й технічне обладнання тощо), що впливають на діяльність освітньої системи;

- у структурі педагогічної умови присутні як внутрішні елементи, які детермінують розвиток особистісної сфери суб'єктів навчального процесу, так і зовнішні обставини навчально-виховного процесу;

- належне обґрунтування педагогічних умов забезпечує ефективне функціонування і стійкий розвиток педагогічної системи, гарантує неперервність, підвищує якість та ефективність освітнього процесу [3, с. 21]. Отже, автор стверджує, що педагогічні умови мають зовнішні й внутрішні елементи й відображають сукупність можливостей освітнього середовища, що впливають на розвиток досліджуваного феномена.

Н. Жукович-Дородних проаналізувала значну кількість визначень поняття «педагогічні умови» та також прийшла до висновку, що цей термін означає сукупність зовнішніх і внутрішніх факторів навчально-виховного процесу [4, с. 81–82]. Таким чином, враховуючи погляди більшості науковців на сутність цієї дефініції, *під педагогічними умовами формування готовності до управлінської діяльності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту* розуміємо вплив сукупності зовнішніх і внутрішніх чинників освітнього середовища закладу вищої освіти, що об'єктивно забезпечують формування досліджуваного феномена.

Н. Ісполітова та Н. Стерхова зазначають, що поняття «умова» є загальнонауковим і визначають його як сукупність причин, обставин, будь-яких об'єктів, що впливають на функціонування і розвиток об'єкту (в тому числі й педагогічної

системи, цілісного педагогічного процесу). Науковці визначають різні види педагогічних умов, що забезпечують функціонування і ефективний розвиток педагогічної системи, серед яких найбільш часто зустрічаються *організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, дидактичні* [5, с. 12–13]. Отже, дослідники встановлюють відмінності між різними видами педагогічних умов.

У нашому дослідженні не розмежовуємо педагогічні умови формування готовності до управлінської діяльності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, проте аналізуємо виділені іншими авторами умови. Так, Р. Троцький обґрунтовує три організаційно-педагогічні умови, які забезпечують ефективність формування готовності курсантів до управлінської діяльності в процесі фахової підготовки у закладах вищої освіти системи МВС України: оновлення змісту, методів і форм фахової підготовки з метою формування готовності до управлінської діяльності курсантів; активізація науково-дослідницької та самостійної роботи курсантів із метою формування готовності до управлінської діяльності у процесі фахової підготовки; впровадження моделі формування готовності до управлінської діяльності майбутніх офіцерів у процес фахової підготовки [6, с. 157–158]. В. Уліч визначає наступні педагогічні умови формування готовності курсантів до управлінської діяльності: спеціальна організація навчально-виховного процесу майбутніх офіцерів; застосування теоретичної моделі формування управлінських умінь; урахування значення об'єктивних та суб'єктивних чинників для такого процесу; усвідомлення майбутніми офіцерами включеності їх у систему підготовки до майбутньої діяльності [7]. В. Клачко розглядає педагогічні умови, які сприяють дієвості моделі формування готовності до управлінської діяльності магістрів у системі МВС, а саме: спеціальна організація навчально-виховного процесу магістрантів; застосування теоретичної моделі формування управлінських умінь; урахування значення об'єктивних та суб'єктивних чинників для такого процесу; усвідомлення майбутніми магістрами включення їх у систему підготовки до майбутньої діяльності [8]. О. Дубровський та І. Іхтісанов визначають педагогічні умови формування готовності до управлінської діяльності курсантів військових

вишів. До них автори відносять: облік базового рівня навченості курсантів; взаємодія із командирами й залучення курсантів до реального процесу службової діяльності; створення сприятливого середовища навчання; високий рівень підготовленості викладача; забезпечення навчально-матеріальною базою, заохочення ініціативи й самостійності курсантів [9, с. 4].

Отже, науковці серед педагогічних умов виділяють спеціальну організацію освітнього процесу, застосування теоретичної моделі формування управлінських умінь, оновлення змісту, методів і форм фахової підготовки, усвідомлення включеності курсантів у систему підготовки, взаємозв'язок теоретичної і практичної управлінської підготовки, високий рівень підготовленості викладача, забезпечення навчально-матеріальною базою тощо. На нашу думку, визначені педагогічні умови в деяких науковців не дуже чітко сформульовані, спостерігається їх дублювання або запозичення. Однак, у цілому, педагогічні умови окреслюють наукові підходи кожного конкретного науковця до досліджуваної проблеми, є проявами їх творчості й компетентності.

У нашому дослідженні, з урахуванням виділених методологічних підходів та структури досліджуваного феномена, виокремлено наступні педагогічні умови формування готовності до управлінської діяльності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту засобами інтерактивного навчання, а саме:

1) розвиток ціннісних орієнтацій і аксіосфери курсантів, мотивоване їх залучення до інтеракції;

2) організація освітнього процесу як засвоєння системних знань, умінь і навичок управлінської діяльності на основі творчої взаємодії і співпраці викладачів і курсантів, створення комфортних умов для навчання;

3) використання у процесі навчання курсантів інтерактивних технологій, методів, технік, засобів навчання, що надають можливість моделювати типові ситуації управлінської діяльності оперативно-рятувальних підрозділів служби цивільного захисту;

4) розробка навчально-методичного забезпечення інтерактивного навчання курсантів;

5) забезпечення самореалізації суб'єктів освітнього процесу шляхом роз-

криття їх особистісного потенціалу та прояву управлінських якостей в інтерактивному навчанні.

Більш детально охарактеризуємо виділені педагогічні умови.

Перша умова стосується розвитку ціннісних орієнтацій й аксіосфери курсантів, мотивованого їх залучення до інтеракції.

Проблема цінностей і ціннісних орієнтацій широко розглядається у психології. Серед фундаментальних досліджень різних аспектів цієї проблеми на особливу увагу заслуговують праці вчених (І. Бех, А. Маслоу, К. Роджерс, С. Рубінштейн, В. Ядов та ін.).

У ціннісних орієнтаціях акумулюються життєві позиції особистості, тому наявність стійких ціннісних орієнтацій засвідчує зрілість людини, її досвідченість та культуру. Ціннісні особистісні орієнтації формуються на основі базових цінностей людства, однак їх зміст і співвідношення у кожного індивідуума варіюється. Вони проявляються у різних видах діяльності та в поведінці кожної конкретної людини.

Транслятором найважливіших сталих норм і цінностей буття виступає сучасна освіта, завданням якої є забезпечення засвоєння особистістю універсальних цінностей суспільства. Цінності, що притаманні освітньому простору, називають «аксіосферою освіти». Формування сучасних цінностей освіти, як зауважує, К. Ващенко, відбувається під впливом західноєвропейських процесів і розгортається у двох напрямках: розвиток співдружності між провідними європейськими університетами (відповідно до угоди про Велику хартію університетів) та об'єднання в єдине європейське освітнє середовище національних систем освіти і науки на засадах спільних вимог, критеріїв і стандартів. Науковець доводить, що основні ціннісні орієнтири європейської освіти проголошені у Болонській декларації – це *якість, справедливе оцінювання, відповідність, мобільність, привабливість* [10, с. 76–77]. Сучасні освітні цінності визначають формування у кожної окремої людини власних цінностей у формі життєвих мети, інтересів, прагнень, потреб тощо. Розвиток ціннісних орієнтацій особистості передбачає розкриття здібностей і обдарувань особистості, які сприяють особистому й професійному зростанню людини. Отже, аксіосферу людини складають особистіс-

ні цінності, знання, життєвий досвід, рівень взаємодії із світом та іншими людьми, рівень осягнення основних моральних категорій, сенсу життя і освіти тощо.

Базовим підґрунтям становлення аксіосфери майбутнього фахівця є залучення курсантів до знання та активної діяльності як цінностей, що забезпечують успіх професійної підготовки. Використання інтерактивних технологій і методів у процесі навчання курсантів відкриває нові можливості для співпраці та знаходження спільних рішень учасниками освітнього процесу. В інтерактивній взаємодії курсанти повинні розкритися як особистості з певними переконаннями, ціннісними установками. Залучення курсантів до такого процесу засвоєння знань, умінь і навичок передбачає наявність прагнень поділитися власними цілями, бажаннями з іншими учасниками освітнього процесу. Отже, мотивоване залучення курсантів до інтеракції відкриває не лише нові можливості отримання знань, але й розуміння себе як майбутнього фахівця і громадянина суспільства, розуміння інших як колег і товаришів.

Другою педагогічною умовою нашого дослідження стала організація освітнього процесу як засвоєння системних знань, умінь і навичок управлінської діяльності на основі творчої взаємодії і співпраці викладачів і курсантів, створення комфортних умов для навчання.

Існування феномена взаємодії «викладач-студент» у процесі навчання теоретично визнається багатьма авторами (І. Зарішняк, Н. Кардаш, І. Козич, І. Підласий, Г. Пономарьова, С. Стадніченко та ін.).

Сьогодні кардинальною проблемою для педагогічної науки є удосконалення взаємодії учасників освітнього процесу у вищій школі, зміна характеру відносин викладача зі студентами з *суб'єктно-об'єктних* (викладач впливає на студентів як на об'єкт власних зусиль) на *суб'єктно-суб'єктні* (викладач і студент стають рівноправними суб'єктами освітнього процесу та впливають один на одного).

Продуктивність суб'єктно-суб'єктного впливу викладачів і курсантів передбачає складний процес їх взаємодії і контакту на творчій основі. Н. Кардаш зауважує: «Взаємодія і співпраця між викладачем і студентами характеризується

як психологічними (особливості спілкування, середовище й умови роботи, розвиток емпатії, психологічний комфорт), так і педагогічними (рівень загальної культури та професійної підготовки педагога, засоби і методи, які застосовує у роботі) ознаками. Вона потребує ґрунтовного вивчення, зважаючи на нові умови її розвитку [11, с. 161]».

Отже, взаємодія суб'єктів навчання у вищій школі має виражений психологічний і педагогічний характер і виявляється у спільних діях (навчальних, пошукових), психологічному комфорті колективної і групової роботи, коли викладач виступає як консультант-наставник, організовуючи різні форми співпраці, а курсант стає активним учасником освітнього процесу. Результатом такої ефективної взаємодії є формування у курсантів здатності до управління власною діяльністю, узгодження своїх дій із діяльністю інших людей, підвищення їх мотивації, уміння робити вільний вибір та проявляти активність.

Організація продуктивної взаємодії викладача й курсантів найбільш можлива на основі їх діалогу з використанням інтерактивних технологій і методів у процесі інтерактивного навчання. Таке співробітництво сприяє підвищенню ефективності навчального процесу у закладі вищої освіти, створенню умов для самореалізації, самовизначення курсантів, розкриттю їх творчого потенціалу, формуванню ціннісних орієнтацій, емоційного досвіду тощо.

Погоджуємося із науковою позицією І. Козич, що «ігнорування викладачами таких моментів, як організація взаємовідносин зі студентами, заснованих на довірі, співтворчості, співпраці, надання тим, хто навчається, можливості висловлювати свою точку зору, мати право на помилку, залучення до колективної пізнавальної діяльності служить джерелом створення несприятливого емоційного клімату в процесі навчання і гальмує набуття студентами необхідного емоційного досвіду. Недоліки в діяльності викладачів: стримування своїх почуттів, неухважність до емоційного стану студентів, невміння багатьох з них володіти своїми емоціями свідчить про недооцінку викладачами емоційного фактора в навчальній роботі і призводить до підвищення емоційної напруги в студентських групах, перешкоджає налагодженню емоційного контакту зі студентами, встанов-

ленню дружніх, довірливих стосунків, заснованих на взаємній повазі. Усе це негативно відбивається на мікрокліматі й результативності процесу навчання в цілому [12, с. 93-94].

Отже, активна співпраця викладачів і курсантів дозволяє змінити традиційні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців, створити комфортні умови для взаємонавчання і розкриття їх творчого потенціалу.

Третя педагогічна умова формування готовності до управлінської діяльності стосується використання у процесі навчання курсантів інтерактивних технологій, методів, технік, засобів навчання, що надають можливість моделювати типові ситуації управлінської діяльності оперативно-рятувальних підрозділів служби цивільного захисту.

Одним із методів інтерактивного навчання є *ситуаційне моделювання* (від лат. *situs* – *становище, ситуація*), в процесі використання якого відбувається створення конкретних ситуацій майбутньої професійної діяльності й занурення курсантів у конкретну проблему, змодельовану з навчальною метою. Ситуаційне моделювання дозволяє розглянути на семінарських заняттях ситуації із великою кількістю альтернативних рішень, визначитися із найбільш оптимальними підходами до вирішення конкретних проблем майбутньої професійної діяльності, покращити якість управлінських рішень і точніше прогнозувати їх наслідки. Ситуаційна модель може бути зреалізована шляхом програвання у реальних умовах спеціальних сценаріїв (*ділові ігри, військові ігри*), або за допомогою ЕОМ (*наприклад, засобами імітаційного моделювання*). Використання ситуаційного й імітаційного моделювання майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту розглядають ряд науковців (Н. Вовчаста, П. Волянський, М. Кусій, О. Євсюков, Л. Маладика, О. Придатко, А. Терент'єва, К. Шихненко та ін.).

Сьогодні ділові ігри виступають як імітаційний управлінський процес вироблення й ухвалення рішення для конкретної ситуації в умовах поетапного уточнення необхідних фактів й аналізу певної інформації, що надходить у процесі гри. Л. Маладика констатує, що в процесі гри створюються умови для розкриття особистості, адже учасники входять у роль і беруть на себе певні

обов'язки. Роль спонукає до імпровізації із максимальним використанням наданих можливостей, знань. Ефективність гри залежить від творчого підходу до своєї ролі, свободи в ігрових діях. Саме ділова гра розкриває потребу особистості в реалізації своїх можливостей. Ролі й функції гравців повинні адекватно відображати «посадову картину» того фрагмента професійної діяльності, що моделюється у грі. Відповідно правила гри відображають характеристики реальних процесів і явищ, що мають місце у прототипах дійсності, що моделюється [13, с. 45]. Отже, ділові ігри викликають інтерес у її учасників, дають можливість відчути себе у ролі виконавця певних обов'язків майбутньої професійної діяльності.

У процесі розвитку інформатизації та комп'ютерної техніки зростає роль імітаційного (*машинного*) моделювання в процесі професійної підготовки. П. Волянський, О. Євсюков, А. Терент'єва вказують, що застосування імітаційного моделювання має низку переваг у процесі підготовки управлінців у сфері цивільного захисту, серед яких:

– *вартість*; застосування імітаційного моделювання дозволить опрацювати виважене управлінське рішення із витратами лише на програмне забезпечення аналітично-довідкового комплексу та оплату праці експертів;

– *час*; в реальних умовах важко оцінити ефективність заходів із ліквідації наслідків надзвичайної ситуації (НС) у певні проміжки часу в умовах швидкоплинної обстановки, а імітаційна модель дозволить оцінити це в коротких проміжках часу;

– *повторюваність*; процес ліквідації наслідків НС вимагає швидкого опрацювання оперативних даних про обстановку в зоні НС та прийняття адекватних управлінських рішень. За допомогою імітаційної моделі можна програвати безліч варіантів рішення із урахуванням різних оперативних даних про обстановку в зоні НС для обрання кращого управлінського рішення.

– *точність*; традиційні розрахункові математичні методи вимагають застосування високого ступеня абстракції та не враховують всіх важливих особливостей. Імітаційне моделювання дозволяє описати структуру системи та її процеси в природному вигляді без застосування

формул та жорстких математичних залежностей.

– *наочність*; імітаційна модель має властивості візуалізації процесу роботи системи в часі, схематичного відтворення її структури та надання результатів у графічному вигляді. Це дозволяє наочно уявити отримане рішення та донести його до керівника і виконавців;

– *універсальність*; імітаційне моделювання дозволяє вирішувати завдання із будь-яких сфер діяльності, у кожному випадку модель імітує, відтворює реальне життя та дозволяє проводити низку експериментів без впливу на реальні об'єкти;

– *забезпечення максимальної ефективності функціонального навчання* [14, с. 231–232].

Отже, ситуаційне й імітаційне моделювання сприяють удосконаленню професійної підготовки майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, їх використання обумовлено необхідністю наближення навчання до майбутньої професійної діяльності.

Четверта педагогічна умова формування готовності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту стосується розробки навчально-методичного забезпечення інтерактивного навчання курсантів.

Сьогодні проблема всебічного забезпечення освітнього процесу перебуває в центрі уваги таких науковців (В. Беспалько, Я. Болюбаш, А. Вербицький, М. Кларін, М. Степко, В. Шинкарук, І. Шендрик та ін.). У різних інформаційних джерелах можна зустріти обґрунтування таких видів забезпечення освітнього процесу, як «методичне», «навчально-методичне», «науково-методичне», «програмно-методичне», «навчально-технологічне» тощо. Більшість із перерахованих видів забезпечення є однопорядковими, бо в якості їх родової ознаки виступає методичне забезпечення навчального процесу (оснащення його відповідними методами, прийомами, методиками, тобто сукупністю приватних методичних процедур і операцій, що дозволяють викладачу досягати певної мети навчання, використовувати найбільш ефективні види педагогічного впливу на курсантів). У нашому дослідженні педагогічна умова передбачає розробку навчально-методичного забезпечення інтерактивного навчання кур-

сантів як пошуку викладачем найбільш раціональних методів, прийомів, засобів, тактик організації навчального процесу на основі діалогу та інтеракції.

Застосування інтерактивного навчання у практиці професійної підготовки майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту передбачає створення потужної навчально-методичної бази, що включає забезпечення освітнього процесу необхідними засобами навчання, до яких належать: роздатковий матеріал у вигляді таблиць, схем, тестів, карток; мультимедійні презентації, що застосовується для демонстрації певного наочного матеріалу. Окрім того викладач повинен підготувати до занять пакет технологій і методів: розробка ділових ігор, тренінгів; опис і перелік інтерактивних методів і технік, які використовуються у процесі інтерактивного навчання тощо. Таке навчально-методичне забезпечення необхідно підготувати завчасно, його розробка потребує багато часу й зусиль викладачів як методистів.

П'ята педагогічна умова нашого дослідження передбачає забезпечення самореалізації суб'єктів освітнього процесу шляхом розкриття їх особистісного потенціалу й прояву управлінських якостей в інтерактивному навчанні.

Дослідження сутності особистості як суб'єкта самоактуалізації відображено в працях відомих сучасних вчених (В. Андрущенко, Г. Балл, В. Бех, К. Корсак, В. Лутай, В. Огнев'юк, Ю. Ненько, В. Шинкарук та ін.).

Самореалізацію особистості в узагальненому вигляді можна уявити як процес і результат повного, усвідомленого розкриття і виявлення особистістю своїх можливостей, досягнення намічених цілей у вирішенні особистісно значущих проблем, знаходження індивідуального образу в просторі життєдіяльності, розкриття власного потенціалу саморозвитку.

Важливими для нашого дослідження є висновки Ю. Ненько, яка в процесі самореалізації курсантів закладів вищої освіти пожежної безпеки у фаховій підготовці виділяє декілька етапів, кожен із яких характеризується певними новоутвореннями. *Перший, адаптаційний, етап* відбувається, за твердженнями вченої, на першому – другому курсі навчання. На цьому етапі курсанти усвідомлюють себе як суб'єкта конкретної діяль-

ності, в них відбувається прийняття професії та розкриття особистісного змісту професійної пожежної діяльності. *Другий етап самореалізації курсантів* охоплює, зазвичай, другий – третій курси навчання у закладах вищої освіти пожежної безпеки. На цьому етапі інтенсивно закладається пожежно-професійна спрямованість майбутніх офіцерів служби цивільного захисту. Він характеризується формуванням мотиваційної сфери професійної діяльності: схильностей, інтересів, ідеалів і становленням світогляду майбутнього офіцера служби цивільного захисту. Велику роль на цьому етапі самореалізації курсанта відіграє формування перспективи як бажаного, привабливого, життєво важливого майбутнього. Основним професійно-психологічним новоутворенням, яке характеризує самореалізацію, є підвищення активності діяльності та досягнення певного рівня стабільності й постійності в результатах. *Третій етап самореалізації курсантів* містить часовий відрізок навчання на третьому – четвертому курсах ВНЗ пожежної безпеки. Він характеризується набуттям професійних знань, умінь, навичок, розвитком професійно значущих якостей і властивостей особистості. Цьому етапу самореалізації курсантів властиві такі особливості: активно формуються та розвиваються, удосконалюються психічні пізнавальні процеси; відбувається розвиток і формування професійних рис характеру офіцера (*цілеспрямованість, активність, ініціативність, сміливість, рішучість, відповідальність за доручену справу тощо*); набуваються професійні знання, уміння і навички; розвиваються здібності, особливо пов'язані з пожежно-професійною діяльністю (*комунікативні, інтелектуальні, організаторські тощо*); удосконалюється емоційно-вольова сфера особистості, загартовується воля, закріплюється нервово-психічна стійкість у процесі морально-психологічної підготовки; формуються професійні якості особистості офіцера служби цивільного захисту. Основним професійно-психологічним новоутворенням, яке характеризує самореалізацію курсанта, є адекватність самооцінки й функціональна ідентифікація. *Четвертий етап самореалізації курсантів* означає власне реалізацію і подальше вдосконалення сформованого особистісного потенціалу у сфері пожежно-професійної діяльності.

Він охоплює четвертий – п'ятий курси навчання у ВНЗ пожежної безпеки та продовжується в перші роки офіцерської служби. Сферами реалізації особистісного потенціалу є навчальна й громадська діяльність у закладах вищої освіти пожежної безпеки; службово-бойова діяльність; управлінська й адміністративна діяльність; навчально-виховна діяльність. Для цього етапу самореалізації курсантів характерним є наступне: набуття професійного досвіду, формування та вдосконалення професійних рис особистості, реалізація знань, умінь, навичок на практиці та їх подальше вдосконалення, досягнення перспективних цілей, самооцінка себе як професіонала, самопізнання, самовираження [15].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, етапність процесу самореалізації майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту відкриває певні можливості застосування інтерактивного навчання та зосередження уваги на конкретних її аспектах у процесі професійної підготовки курсантів.

Таким чином, характеристика педагогічних умов формування досліджуваного феномена у загальній формі визначає певні напрямки роботи, що будуть використані у формуальному експерименті.

Список бібліографічних посилань

1. Швець Д. В. Підготовка майбутніх офіцерів МВС України до охорони і забезпечення громадського порядку в процесі фахової підготовки: дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Київ, 2016. 225 с.
2. Троцький Р. С. Формування готовності до управлінської діяльності курсантів вищих навчальних закладів МВС України у фаховій підготовці: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2018. 22 с.
3. Литвин А.В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: на допомогу здобувачам наукового ступеня. Львів: СПОЛОМ, 2014. 76 с.
4. Жукович-Дородних Н. М. Педагогічні умови формування професійних умінь студентів економічних спеціальностей ВНЗ I-II рівня акредитації. *Вісник НТУУ «КПІ». Сер.: Філософія. Психологія. Педагогіка.* 2009. Вип. 3. С. 80–85.
5. Ипполитова Н., Стерхова Н. Анализ понятия «педагогические условия»: сущность, классификация. *General and Professional Education.* 2012. № 1. С. 8–14.
6. Троцький Р. Формування готовності до управлінської діяльності курсантів вищих навчальних закладів МВС України у процесі фахової підготовки. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика. Сер.: Педагогічні науки.* 2017. Вип. № 1–2(50–51). С. 155–160.
7. Уліч В.А. Педагогічні умови формування готовності майбутніх офіцерів до управлінської діяльності: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2007. 229 с.

8. Клячко В. М. Педагогічні умови формування готовності майбутніх магістрів до управлінської діяльності. *Юридична психологія та педагогіка*. 2010. № 1(7). С. 141–151.
  9. Дубровський А. В., Ихтисанов І. І. К проблеме формирования готовности курсантов военных вузов к управленческой деятельности. *Интернет-журнал «Науковедение»*. 2016. №6. Т. 8. URL: <http://naukovedenie.ru/PDF/119EVN616.pdf>
  10. Ващенко К. Цінності освіти як предмет наукового аналізу. *Філософія освіти*. 2007. № 1(6). С. 73–78.
  11. Кардаш Н. Творча співпраця викладача і студентів як необхідна умова навчання народним ремеслам. *Вісник Львів. ун-ту. Сер.: Педагогіка*. 2005. Вип. 19. Ч. 2. С. 160–164.
  12. Козич І. Дидактична емоційна взаємодія викладача та студента в процесі навчання як педагогічна проблема. *Вісник Запорізького національного університету*. 2012. № 2(18). С. 92–97.
  13. Маладіка Л. В. Ділові ігри в процесі вивчення професійно орієнтованих дисциплін майбутніми фахівцями пожежної безпеки. *Наукові записки. Сер.: Педагогіка*. 2014. № 4. С. 42–48.
  14. Волянський П. Б., Євсюков О. П. Терент'єва А. В. Імітаційне моделювання у процесі підготовки управлінців у сфері цивільного захисту. *Вісник Нац. ун-ту цивільного захисту України. Сер.: Державне управління*. 2017. Вип. 1(6). С. 229–236.
  15. Ненько Ю. П. Специфіка самореалізації курсантів ВНЗ пожежної безпеки у фаховій підготовці. *Гуманитарні наукові дослідження*. 2012. № 1. URL: <http://human.snauka.ru/2012/01/549>
- References**
1. Shvets, D.V. (2016). Training of future officers of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine for the protection and maintenance of public order in the process of professional training. (Ph.D Dissertation). Kyiv. 225 p. (in Ukr.).
  2. Trotsky, R.S. (2018). Formation of preparedness for the management of cadets of higher educational establishments of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in professional training. (Ph.D Dissertation). Thesis. Kyiv. 22 p. (in Ukr.).
  3. Litvin, A.V. (2014). Methodological foundations of the concept of "pedagogical conditions": to help applicants of scientific degree. Lviv: SPOLOM. 76 p. (in Ukr.).
  4. Zhukovich-Dorodnykh, N.M. (2009). Pedagogical minds formation of professional minds of students of environmental specialties of the higher educational institution of the 1st and 2nd centuries. *Vysnyk of NTUU "KPI". Philosophy. Psychology. Pedagogy*. 3. 80–85. (in Ukr.).
  5. Ippolitova, N., Sterkhova, N. (2012). Analysis of the concept "pedagogical conditions": essence, classification. *General and Professional Education*. 1. 8–14. (in Russ.).
  6. Trotsky, R. (2017). Formation of readiness for management activities of cadets of higher educational institutions of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine in the process of professional training. *Continuing Professional Education: Theory and Practice. Pedagogical Sciences*. Issue 1–2. 155–160. (in Ukr.).
  7. Ulych, V.L. (2007). Pedagogical conditions of formation of readiness of future officers for management activity. (Ph.D Dissertation). Kyiv National University named Taras Shevchenko. Kiev. 229 p. (in Ukr.).
  8. Klachko, V.M. (2010). Pedagogical conditions of forming the readiness of future masters for management activities. *Legal psychology and pedagogy*. 1 (7). 141–151. (in Ukr.).
  9. Dubrovsky, A.V. Ichisanov, I. I. (2010). On the problem of formation of the readiness of cadets of military high schools for management activities. *Internet magazine "Science"*. Issue 6. Vol. 8. 141–151. (in Ukr.).
  10. Vaschenko K. (2007). The values of education as a subject of scientific analysis. *Philosophy of Education*. 1 (6). 73–78. (in Ukr.).
  11. Kardash, N. (2005) Creative cooperation of the teacher and students as a necessary condition for teaching folk crafts. *Bulletin of Lviv University. Pedagogy*. 19. 2. 160–164. (in Ukr.).
  12. Kozich, I. (2012). Didactic emotional interaction of a teacher and a student in the process of teaching as a pedagogical problem. *Bulletin of Zaporizhzhya National University*. 2(18). 92–97. (in Ukr.).
  13. Maladika, L.V. (2014). Business games in the process of studying professionally oriented disciplines by future specialists in fire safety. *Scientific notes. Pedagogy*. 4. 42–48 (in Ukr.).
  14. Volyansky, P.B., Yevsyukov, O.P. Terent'eva, A.V. (2017). Imitation modeling in the process of preparation of managers in the field of civil protection. *Bulletin of the National University of Civil Protection of Ukraine. Public Administration*. 1 (6). 229–236. (in Ukr.).
  15. Nenko, Yu. P. (2012) Specificity of self-actualization of high school students of fire safety in professional training. *Humanitarian research*. 1. Retrieved from <http://human.snauka.ru/2012/01/549>. (in Ukr.).

PANIMASH Yulia,

external doctorate student of Psychology of activity in special conditions Department,
Cherkassy Institute of Fire Safety Named after Chernobyl Heroes
of National University of Civil Defense in Ukraine

PEDAGOGICAL CONDITIONS OF FORMATION OF READINESS TO MANAGE ACTIVITY OF THE FUTURE SPECIALISTS OF EMERGENCY-RESCUE SERVICE CIVIL PROTECTION BY MEANS OF INTERACTIVE LEARNING

Abstract. Introduction: Present-day requires to improvement of quality of professional training of the future specialists in the system of the State Emergency Service of Ukraine. In science is not formed pedagogical conditions of this exploring phenomenon, which motivate us to explore and separate these conditions.

Purpose: To formulate and discover pedagogical conditions of formation of readiness of the future specialists of emergency-rescue service of Civil Protection.

Results: Theoretic-methodological base of the process of formation of readiness to manage activity of the future specialists of emergency-rescue service of Civil Protection is total number of methodological approaches, which determine outgoing position of study organizations: systemic (total number interrelated components, aim,

tasks, subjects, pedagogical conditions, stages, and meanness of learning); competency (process of complex way of knowledge assimilation and ways of practical activity in mastering way appropriate competencies and experience); axiological (creation of valuable orientations, valuable attitude to world, own activity, to yourself); personally oriented (creation social and professionally important qualities of specialists, creation as much as possible favorable conditions for manifestation of nature capability of person); acmeological (realization yourself in professional activity). Under pedagogical conditions of formation of readiness to manager activity of the future specialists of emergency-rescue service of Civil Protection we understand influence of total number either exterior and interior factors of educational environment of estab-

lishment of higher education, which objective provide formation exploring phenomenon. In research, was separated next pedagogical conditions of formation of readiness to manager activity of the future specialist of emergency-rescue service of Civil Protection by mean of interactive learning; developing valuable orientations and cadets' axiosphere, their motivated involving to interactivity; organization of educational process as system knowledge assimilation, abilities, and skills of manager activity on base of creative corporation and co-working teachers and cadets, creating comfortable conditions for learning; cadets are using interactive technologies, technique, means of learning in studying process, which provide opportunity to model typical situations of manager activity of emergency rescue unit of Civil Protection service; creation of education-methodical providing of cadet's interactive learning self-realization of subjects of educational provide

in a way to open up their personal potential and manifestation manager qualities in interactive learning.

Originality: Pedagogical conditions of formation of readiness to manager activity of the future specialists of emergency-rescue service of Civil Protection were separated and opened up essence of concept of researching phenomenon.

Conclusion: Characteristic of pedagogical conditions of formation of researching phenomenon in general shape lets to build its model and to do experimental work in next researches.

Keywords: Pedagogical conditions; means of interactive learning; specialists of emergency-rescue service Civil Protection.

Одержано редакцією 17.01.2019
Прийнято до публікації 21.01.2019

DOI 10.31651/2524-2660-2019-2-119-122

ORCID 0000-0001-5417-8953

СКРИПНИК Олександр Сергійович,

аспірант кафедри професійної педагогіки та соціально-гуманітарних наук, Льотна академія Національного авіаційного університету
e-mail: sasha03099@gmail.com

УДК 37.013:793.3.

ПРОФЕСІЙНА ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ХОРЕОГРАФІЧНИХ ДИСЦИПЛІН ДО ПРАКТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті на основі аналізу психолого-педагогічної літератури автор доводить, що підготовка педагогів-хореографів до професійної діяльності повинна здійснюватися на основі компетентнісного підходу на основі тісної взаємодії змісту дисциплін педагогічного та професійних циклів.

Ключові слова: педагог-хореограф, професійна діяльність, вміння, хореографічний колектив.

Постановка проблеми. Основи формування професійної готовності до практичної діяльності майбутніх викладачів хореографічних дисциплін у вищих навчальних закладах на сьогодні є одним з важливих напрямів вищої освіти. Стан освітнього хореографічного досвіду в нашій країні свідчить про те, що сьогодні професійне становлення майбутніх хореографів у вищих розглядається як пріоритетне, у зв'язку з чим постає необхідність у інноваційних підходах організації освітнього процесу у вишах, якісній підготовці творчих фахівців, кваліфікованих педагогів-хореографів відповідного рівня та профілю, конкурентоспроможних на ринку праці.

Основні завдання професійної підготовки представлені у «Концепції розвитку вищої освіти України на 2015–2025 рр.», Законі України «Про вищу освіту» тощо, метою яких є забезпечення доступності якісної освіти, яка відповідає вимогам інноваційного соціально спрямо-

ваного розвитку України, і яка вказує на необхідність орієнтації навчальних закладів на кінцевий результат, забезпечення більш повної відповідності їхньої діяльності потребам ринку праці, що потребує розширення професійної підготовки фахівця. Професійна підготовка педагогів-хореографів для сучасної соціально-культурної сфери стає важливим аргументом для розвитку механізмів та технологій змісту та якості освіти [1, с. 56].

Формування та розвиток фахівця, пошук нових підходів до професійної підготовки педагогів-хореографів є актуальними завданнями вищої школи і в основі вирішення цих завдань не тільки передача знань, умінь та навичок, а й перш за все виховання професіонала, який розуміє існуючі проблеми практики та здатен їх вирішувати.

Питання становлення професійного фахівця, педагога-хореографа обговорюються на науково-практичних, методичних конференціях та семінарах, друкуються наукові статті з даної проблематики, тобто теоретичні та практичні аспекти цієї проблеми в наш час набули універсального характеру. Вивченню та пошуку нових підходів до професійної підготовки фахівців в системі професійної освіти, в тому числі до підготовки педагогів-хореографів присвячені багаточисельні соціологічні